



# Mezinárodní obchod

Přednáška 4 - 11. 3. 2024



Středa 13. března 2024, od 14.15 hodin | Učebna H31, Ekonomická fakulta TU Liberec

## Přednáška a diskuse s Janem Juchelkou

Generálním ředitelem Komerční banky, a.s.,  
a prezidentem České bankovní asociace.



# Teorie mezinárodního obchodu

# Teorie mezinárodního obchodu



# Teorie mezinárodního obchodu

## Merkantilismus

### Raný merkantilismus

**Bohatství národa je dáno zásobou drahých kovů v zemi.**

**Zvyšování bohatství**



**aktivní  
obchodní  
bilancí**



**těžbou**

**Bullionisté** - prosazovali **zákaz vývozu drahých kovů** ze země.

**Zahraniční obchod** – hra s nulovým součtem, jeden vítězí, jeden prohrává



## Thomas Mun (1571 – 1641)

anglický obchodník a ekonom, člen správy východoindické společnosti a člen státního výboru pro obchod. Nejvýznamnější **představitel merkantilismu v Anglii, umírněný**. Ve svých pracích se zabýval hlavně podílem reexportu (zušlechťovacího styku) na bohatnutí Anglie.



### Bohatství Anglie ze zahraničního obchodu (England's Treasure by Foreign Trade)

**Není nutné ani účelné mít aktivní obchodní bilanci se všemi zeměmi, ale stačí mít aktivní celkovou obchodní bilanci.**

**Aktivní obchodní bilance vede ke zvyšování množství drahých kovů, tedy peněz v domácí ekonomice – vede k růstu cenové hladiny – snižování cenové konkurenceschopnosti domácích podnikatelů.**

**Indikace principů fungování cenového vyrovnávacího mechanismu – kvantitativní teorie peněz.**

**Merkantilismus byl postupně vyvrácen klasiky PE, nicméně na něj navázal John Maynard Keynes: aktivní obchodní bilance podporuje domácí výrobu a zaměstnanost, pokud je ekonomika země pod svým potenciálem (30. léta 20. st.).**

# Klasická politická ekonomie a mezinárodní obchod



Skotský (britský) ekonom a filozof. Profesor logiky a od roku 1787 rektor univerzity v Glasgow. Jeden z hlavních představitelů klasické politické ekonomie.

*Narodil se ve skotském městě Kircklady poblíž Edinburgu. Byl vychováván pouze matkou, nikdy se neoženil. Byl značně svérázný, na první pohled vyčníval v jeho tváři obrovský nos, vystouplé oči, masitý dolní ret, byl stížen vadou řeči a nervovým tikem. Svou fyzickou nedokonalost vyjádřil ve výroku „krásný jsem pouze ve svém díle“.*

**Adam Smith**  
1723 – 1790

**Pojednání o původu a příčinách bohatství národů (An inquiry into the Natural and Causes of the Wealth of Nations, 1776)**

**Stěžejní dílo politické ekonomie, které se stalo zdrojem inspirací do dnešní doby. Smith rozvinul politickou ekonomii v relativně ucelený systém ekonomických poznatků.**

**Vytvoření pracovní teorie hodnoty, vymezení směnné a užitné hodnoty zboží, charakteristika zisku a renty jako nezaplacené srážky z produktivní práce.**

**Výrok o neviditelné ruce trhu (invisible hand)**

**Teorie absolutní výhody**



## Neviditelná ruka trhu

Jednotlivec se stále snaží, aby jeho produkt na trhu uspěl při největší dosažené hodnotě. Potvrzuje svým chováním jen **své vlastní cíle a na prosazování veřejných zájmů nepomýšlí, ani neví, do jaké míry jej prosazovat**. Při tomto jednání jej vede **neviditelná ruka – vnitřní hlas**, nutí ho, aby formuloval cíl, o který mu v počátku vůbec nešlo. **Prosazováním svých osobních zájmů podporuje zájmy celé společnosti**. Neviditelná ruka vede jedince k cíli **pomocí tržního řádu**. Smyslem tržního řádu, nazývaného Velká nebo Otevřená společnost, není stanovit stupnici cílů. Tržní společnost nedefinuje cíle, ale naproti tomu malé uzavřené komunity si základní cíle stanovují. **Ekonomické cíle společnosti neexistují, cíle jednotlivců jsou hnacím motivačním motorem tržního hospodářství**.



## Teorie (princip) absolutní výhody

Země by se měla věnovat výrobě v těch odvětvích (těch výrobců), ve které (u kterých) má absolutní výhodu (nikdo nedokáže vyrobit lépe). Proč? Větší šance na mezinárodní směnu (a tím zvýšení bohatství). Jak zjistit? Pracovní náročnost (co to je?).

Pracovní náročnost	Francie	Švýcarsko
	1000	1500
	10	5

Francie - automobily vyrábí s menší pracovní náročností než Švýcarsko, hodinky vyrábí s větší pracovní náročností než Švýcarsko

Podle TAV by se měla Francie zaměřit na automobily a Švýcarsko na hodinky a vzájemně je směňovat.

Vnitřní směnný poměr (pracujeme stále s pracovní hodnotou): Francie - 1 automobil za 100 hodin

Švýcarsko - 1 automobil za 300 hodin

Ve Francii jsou automobily relativně levnější. Obě země to ví.

Francie bude chtít nakupovat hodinky (300 hodin za 1 automobil) a automobily si kupovat doma.

Švýcarsko si bude chtít kupovat hodinky doma a automobily ve Francii (100 hodin za 1 automobil)

Mezinárodní směnný poměr se ustálí uvnitř intervalu daného národními směnnými poměry. Např. 200 hodin za 1 automobil.

Francie se vzdá výroby např. 100 ks hodin = uvolní se jí 1000 jednotek práce = vyrobí 1 automobil navíc = koupí 200 ks hodin ve Švýcarsku = zvýší o 100% spotřebu hodin. Švýcarsko vzdá výroby 2 automobilů = uvolní si 3000 jednotek práce = vyrobí 600 hodin navíc = smění za 3 francouzské automobily = zvýší o 50% spotřebu automobilů (pokud bude taková potřeba). Obě země si polepšily, Francie relativně více.



## David Ricardo

1772 – 1823

Britský ekonom, jeho učení představuje **vyvrcholení klasické politické ekonomie**. Původně úspěšný burzovní spekulant, v letech 1813-1815 se zúčastnil sporu o obilní zákony (podporoval jejich zrušení). V roce 1819 člen Dolní sněmovny, v roce 1821 spoluzakladatel londýnského Political Economy Club.



## Zásady politické ekonomie a zdanění (Principles of political economy and taxation, 1817)

Autor teorie komparativních výhod.

Mezinárodní obchod je výhodný i v případě, že země nemá žádnou absolutní výhodu.

Komparativní výhoda je relativně největší absolutní výhoda, pokud má země absolutní výhodu ve výrobě obou komodit nebo relativně nejmenší absolutní nevýhodu v případě, že má země absolutní nevýhodu při výrobě obou komodit.

## Produktivita práce versus pracovní náročnost

= inverzní vztah

**Na 1 výrobek je třeba 10 jednotek = pracovní náročnost**

**1 jednotka vyrobí 1/10 výrobku = produktivita práce**

**Produktivita práce a mzdové náklady hrají důležitou roli z hlediska fungování mezinárodního obchodu.**

**Není-li růst mezd doprovázen růstem produktivity práce, země ztrácí konkurenceschopnost.**

## Teorie komparativních výhod

Produktivita práce	ČR	SRN
	10	9
	100000	45000

Česká republika – 1 jednotka práce vyrobí 10 automobilů a 100000 piv

Německo – 1 jednotka práce vyrobí 9 automobilů a 45000 piv  
ČR má větší produktivitu práce u obou komodit.

Národní směnný poměr

ČR – 10000 piv za 1 auto = v Čechách je pivo relativně levnější  
SRN – 5000 piv za 1 auto = v Německu jsou automobily relativně levnější

ČR bude vyrábět pivo a SRN automobily.

Mezinárodní směnný poměr se ustálí např. na 8000 piv za 1 automobil

ČR omezí výrobu automobilů o 100 kusů = uvolní si 10 jednotek práce = použije je na výrobu 1000 000 piv = smění je za 125 automobilů = polepší si o 25%

SRN omezí výrobu o 45000 piv = uvolní si 1 jednotku práce na výrobu 9 automobilů = smění je za 72000 piv = polepší si o 60%



John Stuart Mill  
1806-1873



## Principy politické ekonomie (Principles of political economy with some of their applications to social philosophy , 1848)

Britský pozitivistický filosof, logik, rozvinul subjektivní idealistický empirismus. Vypracoval systém tzv. induktivní logiky, zejména metody kauzální analýzy (kánony Millovy). Logiku a filosofii podřizoval psychologii. Politicky liberál, stoupenec demokratických reforem.

*Vychováván k vzdělanosti svým otcem Jamesem Millem, skotským teologem. Vše třech se mladý John učil řecky a latinsky, ve 12 letech napsal svou první knihu. Později se zhroutil a musel absolvovat léčebný pobyt v jižní Francii...*

Mezinárodní směnný poměr je vždy v otevřeném intervalu daném národními směnnými poměry

Teorie reciproční poptávky – pro konečnou výši mezinárodního směnného poměru je rozhodující vzájemná poptávka po dovozu

Mezinárodní směnný poměr bude blíže národnímu směnnému poměru větší země, protože u ní lze očekávat větší reciproční poptávku po dovozech.

Mezinárodní obchod je teoreticky výhodnější pro malé a méně vyspělé země.

# Neoklasická ekonomie a mezinárodní obchod

Do modelu zahrnut

kapitál

## Heckscherův a Ohlinův model (H-O- model)

Vytvořili Eli Heckscher a Bertil Ohlin z Vysoké školy ekonomické ze Stockholmu

Model vychází z předpokladů:

**Vybavenost země výrobními faktory je relativně odlišná**



**Výrobky lze rozdělit na kapitálově náročné a pracovně náročné**

**Výrobní technologie jsou pevně dány pro všechny země stejně**

**Pohyblivost výrobních faktorů mezi zeměmi omezená**

**Země s hojnější nabídkou kapitálu se zaměří na kapitálově náročné výrobky (zde země A), země lépe vybavena prací se zaměří na pracovně náročné výrobky (zde země B).**

Země se od sebe liší svou **relativní vybaveností výrobními faktory** (zde sledujeme **práci a kapitál**).

H-O Model	země A	země B
	10	100
	100	500

Země A má 100 jednotek práce a 10 jednotek kapitálu  
 Země B má 500 jednotek práce a 100 jednotek kapitálu.

Země B je absolutně lépe vybavena prací i kapitálem.  
 Země B je relativně lépe vybavena kapitálem, měla by se soustředit na kapitálově náročné výrobky  
 $10/100 < 100/500$

Země A je relativně lépe vybavena prací, měla by se tedy specializovat na pracovní náročné výrobky, přestože je absolutně vybavena prací hůře než země B.

$$(K/L)_A > (K/L)_B$$

## Stolperův a Samuelsonův teorém o změně světových cen

Z H-O modelu vyplývá, že dojde-li k růstu světové ceny kapitálově náročné komodity, poroste i cena kapitálu (a naopak).

## Teorém o vyrovnávání cen výrobních faktorů

Rozšíření H-O modelu o vliv mezinárodního obchodu na ceny výrobních faktorů v zemi

Zapojení země do mezinárodní dělby práce prostřednictvím mezinárodního obchodu znamená změnu struktury rozdělení domácího důchodu

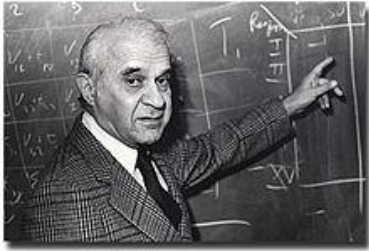
K vyrovnávání cen výrobních faktorů vlivem zapojení se do mezinárodního obchodu dochází nejen uvnitř země, ale napříč zeměmi.

## Rybczynského efekt a změna relativní vybavenosti VF





## Leontiefův paradox



**Wassily Leontief**  
1905 – 1999

Americký ekonom ruského původu, držitel Nobelovy ceny za ekonomii za rok 1973. Provedl empirický test H-O modelu.

**USA v roce 1947 byla zemí nejlépe vybavenou kapitálem, přesto paradoxně vyvážela více výroby pracovně náročných na výrobu.**

**3x vyšší produktivita práce, tzn., že množství práce by se mělo násobit třemi**

**Strukturu vývozu a dovozu mohou deformovat různé překážky mezinárodního obchodu**

**Skutečnost – dochází ke vzájemné substituci výrobních faktorů**

## Rostoucí výnosy z rozsahu

Klasické i neoklasické teorie postaveny na **konstantním výnosu z rozsahu**, tj. dvojnásobný vstup = dvojnásobný výstup.

Ve skutečnosti může být troj i vícenásobný (**rostoucí**) výnos = snížení jednotkových nákladů = zvýšená konkurenceschopnost velkých firem.

= **Nerovná distribuce bohatství.**

(např. malá možnost malých firem z rozvojových zemí vstoupit na světový trh pod nadvládou velkých nadnárodních firem).

## Alternativní teorie mezinárodního obchodu

Friedrich List

**Teorie dětských odvětví**

Země by se měla **plně otevřít působení zahraniční konkurence až poté**, kdy se její průmysl stane dospělým.

Jagdish Bhagwati

**Teorie zbídačujícího růstu**

Výrobci v rozvojových zemích **při snížení světové ceny výrobku zvyšují výrobu, aby nahradili ušlé příjmy = tlak na výrobu a vývoz = další snížení světové ceny = zhoršení směnných relací země.**

Raul Prebisch

**Teorie periferní ekonomiky**

**Růst důchodu vede k vyšší poptávce po vyspělejších výrobcích = rychleji rostou ceny vyspělých výrobků v centrech (vyspělých zemích).**

## Keynesiánství



Distancoval se od klasické ekonomické teorie.  
Volná soutěž a liberalizace obchodu nevede automaticky k plné zaměstnanosti.

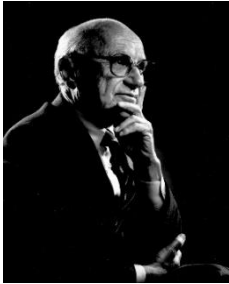
**Ceny nereagují pružně na existenci mezinárodních rozdílů. Cenový vyrovnávací proces nefunguje,** protože celková poptávka v ekonomice je nedostatečná.

Vyrobené zboží se hromadí na skladě, přestože cena zboží klesá.

**Klesající cena dle nemusí nastartovat odbyt zboží** kvůli „pesimismu odběratelů“, a proto **tržní mechanismus nedokáže vyrovnat nabídku a poptávku.**

Keynesiánci tak prosazovali **intervence státu do ekonomiky podporou investic.**

## Konfrontace keynesiánství



**Milton Friedman**

Svobodný obchod je podle všech v nejlepším zájmu všech zemí světa.  
Přesto byla cla pravidlem. Tzv. ochranné clo v podstatě znamená vykořisťování spotřebitele.

## Porterův diamant konkurenčních výhod národů



Strategie národů nelze postavit pouze na základech klasických teorií výrobních faktorů, ale je třeba zahrnout také faktory globální konkurence a sílu výrobních technologií.

# Teorie New Trade

**Paul Krugman**  
2008 Nobelova cena



Hlavním motorem mezinárodního obchodu je dominance a dosahované úspory z rozsahu, tedy pro toto zvýšení úspor z rozsahů (zisků) se firmy v mezinárodním obchodě angažují.

Obchod mezi jednotlivými odvětvími je dále determinován představami Heckscher – Ohlinovi teorie, obchod v rámci jednotlivých sektorů je založen na úsporách z rozsahu a specializaci.

**Specializace** se uplatňuje zejména v prostředí MNC (nadmárodních společností) **mezi dceřinými podniky v různých zemích.**

# Měnový kurz, teorie, pojmy a souvislosti

## Měnový kurz

Poměr, v němž jsou navzájem směňovány jednotlivé národní a nadnárodní měny = cena jedné měny vyjádřená v měně druhé

## Měnový pár

Dvě měny, jejichž kvantitativní vztah je vyjádřen měnovým kurzem.

## Měnový trh

V nejširším pohledu – všechny měny, s nimiž se na světových trzích obchoduje.

## Tržní měnový kurz

Utváří se na měnovém trhu vzájemnou interakcí poptávky a nabídky.

**Základní vztahy na měnovém trhu se řídí stejnými principy jako vztahy na trhu ostatních komodit. Růst poptávky po určité měně zvyšuje cenu této měny, růst nabídky cenu naopak snižuje.**

### Přímá kotace

Počet jednotek domácí měny, které je potřeba vydat na nákup jedné jednotky zahraniční měny – 25 CZK/EUR (25 korun za 1 euro) *pro ČR*

Výpočty při přímém vyjádření:

měnový kurz je 25 CZK/EUR

mám 1.000 CZK, při výměně na EUR dostanu  $1.000 \text{ CZK} / 25 = 40 \text{ EUR}$   
potřebuji 100 EUR, musím tedy vyměnit  $25 * 100 \text{ EUR} = 2.500 \text{ CZK}$

### Nepřímá kotace

Cena domácí měny v jednotkách měny zahraniční – 0,0435 USD/CZK (0,0435 dolaru za 1 korunu) *pro ČR*

Výpočty při nepřímé kotaci:

měnový kurz je 0,0435 USD/CZK

mám 1.000 CZK, při výměně na USD dostanu  $1.000 \text{ CZK} * 0,0435 = 43,50 \text{ USD}$   
potřebuji 100 USD, musím tedy vyměnit  $100 \text{ USD} / 0,0435 = 2.300 \text{ CZK}$



Depreciace

Znehodnocení kurzu - měnový kurz měny jedné země vůči měně jiné zemi poklesne (*cena EUR vůči CZK se zvýší*)

Apreciace

Zhodnocení kurzu - měnový kurz měny jedné země vůči měně jiné země vzroste (*cena EUR vůči se sníží*)

Devalvace

Snížení oficiálního (ústředního) měnového kurzu (centrální parity) země – úprava kurzu centrální bankou (*cena EUR vůči CZK je zvýšena*)

Revalvace

Zvýšení oficiálního měnového kurzu (centrální parity) země – úprava kurzu centrální bankou (*cena EUR vůči CZK je snížena*)

## Mezinárodní obchod Přednáška - 11. 3. 2024

### Aktuální kurz

Spotový - udává cenu, za níž můžeme určitou měnu koupit (prodat) k dnešnímu dni s vypořádáním do dvou obchodních dnů od jeho uzavření – (čas.hledisko – hned).

### Termínový kurz

Forwardový - vyjadřuje cenu, za níž můžeme určitou měnu koupit (prodat) k určitému datu v budoucnosti (časové hledisko – momentální závazek do budoucna).

### Nominální kurz

Kurz, při kterém může jednotlivec směnit měnu jedné země za měnu jiné země – kurzy z oficiálních bankovních lístků (cena měny).

### Reálný kurz

Cena měny vyjádřená ve zboží - množství zboží, které lze za tuto měnu nakoupit v zahraničí : množstvím zboží, které lze za stejnou měnu nakoupit na domácím trhu.

### Efektivní kurz

Vážený průměr kurzu domácí měny vůči vybraným zahraničním měnám, kde váhami je podíl příslušných měn na zahraničním obchodě domácí ekonomiky.

Lze vypočítat jak **nominální**, tak **reálný efektivní kurz**, u hodnocení vývoje efektivního kurzu sledujeme vývoj efekt. kurzu vyjádřený **indexem**.

### Nesměnitelné měny

Neobchodují se na mezinárodním měnovém trhu, kurz je určován administrativními rozhodnutími (politickými zájmy).

### Směnitelné měny

Obchodují se na mezinárodním měnovém trhu, jejich ceny (měnové kurzy) jsou ovlivněny nabídkou a poptávkou po nich.

## Teorie měnového kurzu

**Měnový kurz** je jako každá cena určován vývojem *nabídky a poptávky* po dané měně na měnovém trhu. Teorie měnového kurzu se snaží vysvětlit **základní faktory, jež ovlivňují vzájemný vztah mezi nabízeným a poptávaným množstvím jednotlivých měn na mezinárodním měnovém trhu**. Liší se v tom, jaké faktory jsou rozhodující. Lze sledovat **dva** faktory:

### Parita kupní síly měny – dlouhodobá determinanta měnového kurzu

V pozadí teorie parity kupní síly je zákon jedné ceny. **Při neexistenci transakčních nákladů by se mělo obchodovat stejné zboží za stejnou cenu.**

$$P_D^i = E_{D/F} \cdot P_F^i$$

$P_D^i$ ...domácí cena i-tého zboží

$P_F^i$ ...zahraniční cena i-tého zboží

$E_{D/F}$ ...nominální měnový kurz zapsaný v přímé kotaci

Rovnost korunové ceny i-tého zboží v domácí ekonomice a korunové ceny i-tého zboží v zahraničí (*stejně Kč doma i venku*)...

### Nekrytá parita úrokových sazeb – krátkodobá determinanta měnového kurzu

S liberalizací kapitálových toků roste **podíl transakcí investorů na celkových mezinárodních platbách**. Část **kapitálových převodů k transakční obsluze mezinárodního obchodu se zmenšuje**, pro vývoj měnového kurzu v krátkém období jsou **rozhodující poptávky investorů po jednotlivých aktivech, kritéria očekávaného výnosu, rizika a likvidity**.

## Kurzové režimy (systémy) podle IMF

IMF rozlišuje tři, respektive 4 skupiny kurzových režimů (uspořádání směnného kurzu)

- **Hard Peg** – do této skupiny patří režim bez vlastní měny a režim pevně navázaný na měnu zahraniční bez pásma oscilací (např. Currency Board).
  - **Soft Peg** – tato skupina režimů je poměrně široká. Měna je sice navázána na referenční měnu, ale jsou přípustné výkyvy kurzu kolem parity, případně se mění parita (Režim tradičního pevného (fixního) kurzu s oscilačními pásmy, Crawling Peg, Crawling Band).
  - **Floatové režimy** – v tomto případě se nechává měna buď částečně nebo zcela plavat na základě tržního vývoje.
  - **Ostatní** – sem jsou zařazovány různé varianty výše neuvedených řízených režimů.
- 
- Českou korunu IMF **v roce 2016** klasifikoval do skupiny režimů Soft Peg (my sami ale hodnotíme jako řízené plování – managed/dirty floating).

## Příklad Currency Board EUR/LTL (litevský litas)

Change from 4 January 1999 to 23 March 2011 -1.2642 (-26.8%)

Minimum (26 October 2000): 3.3013 - Maximum (5 January 1999): 4.7174 - Average: 3.5507



## Kurzové režimy (systémy)

Kurzový režim – soubor pravidel uplatňovaných centrálními měnovými autoritami při řízení měnového kurzu

### Nadměrné zhodnocování

Opatření - centrální banka **prodává domácí měnu za příslušnou zahraniční** – zvyšuje se nabídka domácí měny – zvyšuje se množství domácí měny v oběhu, její cena klesá. Zvyšují se devizové rezervy CB.

### Nadměrné znehodnocování

Opatření - **centrální banka bude prodávat zahraniční měnu za domácí** – stahuje domácí měnu z oběhu – devizové rezervy klesají.

### Sterilizace při přílišném zhodnocování domácí měny

Prodej domácí měny za zahraniční a zároveň domácích cenných papírů na volném trhu za účelem snižování peněžní zásoby (množství peněz v oběhu) domácí měny.

### Sterilizační operace ve prospěch domácí měny

Nákup domácí měny za zahraniční (stahování z oběhu) a zároveň nákup cenných papírů – zvyšuje peněžní zásobu (množství peněz v oběhu) domácí měny.

# Vývoj CZK/EUR

Graf EUR/CZK



# Vývoj CZK/USD





## **Shrnutí**

**Klasické teorie MO (Teorie absolutní výhody, teorie komparativních výhod)**

**Neoklasické teorie MO (H.O. model)**

**Alternativní teorie MO a některé „modernější“ přístupy**

**Měnový trh, měnové kurzy – základní pojmy**

**Teorie měnového kurzu**

**Měnové režimy**



# Děkuji za pozornost